

Јасмина ЧОКРЕВСКА-ФИЛИП

БЕЛЕШКИ ЗА НАЈСТАРИТЕ ГРАФИКИ ОД ИВИРОНСКИОТ МАНАСТИР ВО ПРИЛЕПСКАТА КОЛЕКЦИЈА

Малкуте сочувани дела од старото графичко наследство неправедно биле заобиколувани од научниот интерес во Македонија. Ова можеби се должелo на бројноста на делата со висок уметнички квалитет од иконописот и фрескоживописот од поствизантискиот период, но секако најповеќе од фактот што оние графики кои стасале до нас биле во лоша состојба.

Скромните истражувања кај нас веќе детектираа егзистирање на книжни икони кои првенствено потекнуваат од Света Гора, како најголем центар од каде што се дисперзирале предлошки, клишеа и цели серии графики почнувајќи од крајот на XVIII до крајот на XIX век. Тие претставувале најсилен медиум преку кој атоските манастирски заедници комуницирале со надворешниот свет. Едновремено среќаваме и графики печатени во Виена, Венеција и Константинопол, чии ктитори се поединци или светогорските манастири. Утврден е и значителен број графики што се распространувале од Рилскиот манастир¹. Во Прилеп е евидентиран и најстариот бакрорез во (Македонија од 1725 г.), со украинско потекло, како и многу литографии од крајот на XIX и почетокот на XX век со руско потекло². Податоците со кои располагаме за односот на нашите манастири кон оваа ликовна

дисциплина се скромни, меѓутоа поновите истражувања покажуваат дека во некои манастири во Прилепско, Битолско и во Демирхисарско има видна концентрација на светогорски книжни икони. Тоа го потврдуваат и истражувања во Прилеп, кога во градската црква Св. Благовештение при конзерваторските зафати на покривот бил откриен фондус на книжни икони (на таванот од црквата).³ Тие потекнуваат од светогорските манастири Хиландар, Дохијар, Зограф, Ивиرون, Ватопед; со претстави на чудотворните Богородичини икони Троеручица, Ватопедини - Заклана; претстави на манастирските комплекси како што е графиката на Ватопедскиот манастир 1792/1802 печатена во печатницата на Антонио Бартоли во Венеција и др⁴. Исто така, ни беше овозможено да ги видиме и графиките откриени во доцните шеесети години на минатиот век во црквата Св. Димитрија во Варош, а меѓу нив има неколку графики од недоволно истражената Константинополска печатница, графики на Антим од Пелопонез, на монахот Кирил, на Партениј од Закинтос, како и ба-

¹ Ј. Чокревска-Филип, *За постојарото графичко наследство во Македонија*, Центар за културно и духовно наследство Каламус, Скопје 2003, 5.

² Исто, 12-14; Ј. Чокревска-Филип, *Богородица Илинска-Черниговска, една книжна икона од украинскиот барок*, Македонско-Украински Културни Врски (X-XX век), Зборник на научната конференција одржана во Охрид 21-23 октомври 2003 г., МАНУ, Скопје 2004, 263-277.

³ Благодарение на љубезноста на колегите од Националната Установа Завод за Заштита на Спомениците на Културата и Музеј во Прилеп, особено на директорот Рубенчо Белчоски ни беше овозможено да ги видиме графиките што беа откриени во 2003 година.

⁴ Избор од 35 графики од прилепската збирка за прв пат беа презентирани во Македонскиот културен центар во Њујорк (Gallery MC), 2006 г., а потоа во повеќе градови во Македонија, сп. С. Алексоска, *Графички лисцови XVII-XIX век од збирката на Музеј Прилеп*, Прилеп 2006 (каталог). Во овој каталог не се презентирани графиките што потекнуваат од Ивиронскиот манастир.

крорез од 1780 г. дело на Захариј Орфелин и други.

Во оваа пригода ќе се осврнеме на ретките и најстари книжни икони кои биле изработени за светогорскиот манастир Ивирон⁵, бакрорези посветени на чудотворната Ивиронска "Богородица Портаитиса"⁶ и на св. Јован Крстител со сцени од неговото житие и ведута на манастирскиот скит чии патрон бил тој⁷. Иако овие две графики до нас стасале во мошне оштетена состојба, тие претставуваат извонредно значајни примероци на графичката уметност и сведоштво за богатата историја на Ивиронскиот манастир од крајот на XVIII век. Уште повеќе поради фактот што на Света Гора не е регистриран примерок од графичката со Богородица Портаитиса во капиталното дело на Д. Папастратос⁸. Имено, само еден примерок се чува во Московската колекција⁹. Од втората графика со св. Јован Крстител и сцени од неговото житије има по еден примерок во колекцијата на А. Битсиос (Хидра) и во скитот на Св. Ана на Атос¹⁰.

сл. 1. Богородица Портаитиса, 1779 г., бакрорез, непознат гравер, Света Гора (Музеј Прилеп)

⁵ Манастирот Ивирон трет по големина меѓу дваесетте манастири на Света Гора е лоциран на северо-источниот брег на Атоскиот полуостров. Основан е во 997 г., од Грузиските (Ибериски) монаси Јован, Евтимиј и Георги и е посветен на Успението на Богородица. Овој манастир низ вековите претставувал значаен центар, а од XIII век до 1913 година под негова духовна и физичка зависност бил нашиот манастир Св. Богородица Елеуса во с. Велјуса крај Струмица. Види: П. Миљковиќ-Пепек, *Велјуса*, Посебни изданија на одделението за научна дејност Н.Н.С.Г. Историја на Уметност со Археологија при Филозофскиот Факултет, Кн.1, Скопје 1981, 64-75.

⁶ Графичката е во инвентарот на НУ Завод и Музеј Прилеп во папката со графики од Благовештенската црква под бр. 36, со димензии: 33x25,5 см.

⁷ Графичката е во инвентарот на НУ Завод и Музеј Прилеп се води под бр. 23, со димензии: 68x49 см.

⁸ D. Papastratos, *Paper Icons, Greek Orthodox Religious Engravings*, 1665-1899, Vol. I, II, Athens, 1990.

⁹ Најголемата колекција на графики на Димитриј Александрович и на Д. А. Ровињски, меѓу кои има светогорски бакрорези се чувале во Румјанцевскиот Музеј, а потоа во 1924 г. се префрлени во Государственный музей изящных искусства во Москва. М. Е. Ермакова, in *Гравюра Греческого мира в московских собраниях* (каталог од изложба), Центральный Музей древнерусской культуры и искусства им. Андрея Рублева, Москва 1997, 13, 16, (кат. 5).

¹⁰ D. Papastratos, нав. дело, Vol. II, 429.

За иконата на Богородица Портаитиса - Ивиронска постои легенда која говори дека во времето на иконоборството една побожна вдовица во Никеа ја фрлила својата икона од домот во море за да ја спаси од наездата на војската на императорот Теофинос. Брановите ја донеле иконата во близина на манастирот Ивирон, а ја нашол анахоретот Гаврил во 999 година. Тој ја поставил во католиконот на манастирот, но се случило на три пати таа да исчезне, а монасите ја наоѓале на влезот од манастирот. Тогаш тие решиле на тоа место да изградат капела, а иконата е наречена Богородица Портаитиса (чуварка на портите).¹¹ (сл. 1) На графичката

¹¹ Види: D. Papastratos, нав. дело, 425; За познатата светогорска икона Портаитиса и нејзиното датирање во првите децении на XI век и аналогите со фрескоживописот од црквата Богородица Халкеон во Солун и Св. Леонтије во Водоча. сп. P. L. Vocotopoulous, *Note sur l' icone de la Vierge Portaitissa*, Зограф 25, Београд 1996, 26-30; Авторката Елка Бакалова се осврнува на две икони со претстава на Богородица Портаитиса - Ивиронска во

е претставена Ивионската Богородица до-појасно во манирот на Одигитрија со малиот Христос во десната рака, а левата рака и е испружена и крената во висина на градите. Главата на Богородица е благо наклонета кон десно, а под левиот образ, на вратот се слеваат капки крв, според старата легенда која говори дека на тоа место таа била повредена од еден варварин¹². Малиот Христос е прикажан како благословува со десната рака, додека во левата држи затворен свиток. Во неговиот ореол е впишан крст со легендата ОΩΝ, а над него се неговите иницијали ΙΣ ΧΣ. Странично од ореолот на Богородица се нејзините иницијали ΜΡ ΘΥ и сигнатурата: Η ΠΟΡΤΑΝΤΗΣΑ ΤΩΝ ΙΒΗΡΩΝ. Претставата на Богородица од страните и одозгора е вrameна со декоративна цветна бордура. На горната рамка меѓу цветовите во средина е изведен нежен херувимски лик. Цветовите кои се благо стилизирани потсетуваат на популарната Јерихонска роза, која се споменува во литургиските текстови¹³. Под претставата во долго правоаголно поле

Бугарија. Првиот пример е иконата од Мелник во Рожденскиот манастир што датира од XVIII век, каде централната композиција е опкружена со десет сцени посветени на наоѓањето на иконата и незиното чудо. Аналогиите на оваа икона авторката ги наоѓа во сцените од живописот во нартексот на капелата на Ивионскиот манастир од XVIII век. Втората икона на Портаитиса датира од XIX век и потекнува од Тревен, а се чува во Музејот во Велико Трново. Иконата е веројатно работена според предлошка од литографија од XIX век.

Види: E. Bakalova, *ZWEI IKONEN DER MUTTERGOTTES PORTAITISSA (VON IVIRON) IN BULGARIEN, ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ, ΠΕΡΙΟΔΟΣ Δ' ΤΟΜΟΣ ΙΖ' 1993-1994, ΑΘΗΝΑ 1994, 347-358* (со исцрпна литература); За иконата Богородица Портарица (триптих реликвијар) веројатно донесена од Света Гора во Рилскиот манастир, сп., М. Енев, *Рилски Манастир*, София 1997, 382, кат. 331; Интересен иконописен пример што исто се чува во Бугарија, Варна е Св. Богородица Портаитиса, Иверска чии ктитор е Силвестер јеромонах проигуменот на Ивионскиот манастир, насликана на Атос во 1815 г., сп., К. Угринов, *Икони ои Варненския Музей*, Варна 2006.

¹² Легендата говори дека варваринот што ја повредил иконата, подоцна се покајал и станал испосник и е канонизиран под името Варварос. D. Papastratos, нав. дело., 425.

¹³ Јерихонската роза (*Anastatica hierochuntica*) е наречена воскресно растение. Инаку, воопшто, розата како кралица меѓу цвеќињата уште од средниот век е Маријански симбол. Познат е и епитетот на Богородица "роза без трње", бидејќи

сл. 2. Богородица Портаитиса, 1805, бакрорез, Магдебург (според Д. Папастратос)

поделено на два дела е испишан ктиторскиот натпис на грчки и црковнословенски јазик¹⁴. Од него дознаваме дека графиката е изработена на сметка на проигуменот на Ивионскиот манастир, господинот Аврам во ноември 1779 година, без потпис на граверот. Аврам

таа била ослободена од сите исконски гревови. Меѓутоа, секако најпознат е епитетот "невенлива роза" во тесна врска со химната Акатист; Ваков вид на декоративна рамка среќаваме на хиландарскиот бакрорез со Богородица Троерачица од околу 1860 г., дело на непознат гравер. Декоративна бордура со цветови често применува на своите дрворези и самоковецот Анастас Карастојанов од првата половина на XIX век. Види: В. Хан, *Значај њалесџинских еулогија и литурџиских ѓредмета за новију умјетности код Срба (XVII- XVIII стилове)*, Музеј Примењене Уметност Зборник 5, Београд 1959, 62; *Leksikon, ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, uredio A. Badurina, Zagreb 1979, 516; D. Papastratos, нав. дело., 131; E. Томов, *Български Възрожденски цамии*, София 1975, сл. 182, 191, 193; Д. Давидов, *Хиландарска графика*, Београд 1990, 147, кат. 47.

¹⁴ Натписите се доста избледени и со значителни оштетувања, затоа текстот го превземаме од московскиот каталог: "Сіа настояциа икона изобразила Престыаи вѣщичу доврныа Портаитиса востоџгорѣаѣа на цркыи вѣители иверѣ гголемыа и издевні [ем] | придрвѣишагѣ и вѣсечстнагѣ проигѣмена [тогѣже] | вѣители гїдина аврааміа за [китѣ...] | ацѣѣ года ноемрїагїе". Види: *Гравюра Греческоѣа мира в московскиѣ собраниях*, 16.

сл. 3. Богородица Ивиронска, четврта деценија на XIX век, бакрорез, непознат гравер, Бигорски манастир (Музеј на Македонија)

бил игумен на Ивиронскиот манастир во последната четвртина на XVIII век.¹⁵ Годината на графиката сметаме дека се врзува со годината на градењето на главната црква¹⁶ на скитот на Св. Јован Претеча. Познато е дека многу цркви, манастири и високи свештени лица нарачувале графики со цел да одбележат некое значајно осветување, да соберат потребни средства за некој зафат, во чест на некоја позначајна комеморација или за празникот на патронот.

Книжната икона на Портаитиса се карактеризира со графичка симплифицираност својствена за дрворезите од предходните столетија, ја нема рафинираноста на делата режани во Венеција и Виена, или пак со бакрорезот печатен во Магдебург 1805 година¹⁷ (сл. 2) што се смета за носечка предлошка во овој медиум, но и на нашата книжна икона со Богородица Ивиронска - (сл. 3) изработена од клишетото од Бигорскиот манастир¹⁸ од триесеттите години на XIX век. Оваа графика/ предлошка во

¹⁵ Види: *Гравюра Греческога мира в московских собраниях*, 80.

¹⁶ D.Papastratos, нав. дело, 425.

¹⁷ D.Papastratos, нав. дело, 425-428.

¹⁸ Ј. Чокревска-Филип, *Бакрорезно графичко клише од манастирскиот Св. Јован Бигорски*, Културно Наследство, бр. 24-25, Скопје 1999, 93-100.

сл. 4. Богородица Портаитиса, XIX век, бакрорез, непознат гравер, Света Гора (колекцијата П. Панов во Софија)

XIX век доживеала реинтерпретација кога непознатиот светогорски гравер со златарска префинетост и софистицираност изработил нејзина блиска реплика за Ивиронскиот манастир, а денес примерок се чува во колекцијата П. Панов во Софија¹⁹ (сл. 4).

Присуството на книжната икона на Богородица Портаитиса во московската колекција е многу јасно, познато е дека во Русија се негувале духовните врски со Ивиронскиот манастир. Да споменеме дека во 1647 година била нарачана да се наслика во Ивирон копија на чудотворната икона, нарачател бил архимандритот Никон од Новоспаскиот манастир во Москва²⁰. За почитувањето на култот на

¹⁹ А. Джурова, et al., *Слово и Образ*, Ракописи, книги и щампи XV-XX в. от Центъра за Славяно-византийски проучвания "Иван Дуйчев" и частни колекционери, (каталог), София 2004, 62, кат. III. 15.

²⁰ Иконата пристигнала во Москва во 1648 г., сп., М. Shvedova, in *Post-Byzantine Painting Icons of the 15th-18th Centuries*, Catalogue of the exhibition Museum of Old Russian Art and Culture "Andrei Rubliev", Domos Publications Moscow 1995, 227-229; Подоцна во 1699 г., Кирил Уланов ја насликал иконата на Богородица Иверска, веројатно оваа репликата на чудотворната икона била изработена за кралицата Параскева, вдовица на царот Иван Андрејевич, сп., А. Zverev, *Constantinopolitan and Greek Relics in Old Rus'*, in *Christian Relics in the Moscow Kremlin*, edit. A. Lidov, Moscow 2000, 146, cat. 40.

Портаитиса говорат и бакрорезите изработени во Москва (сл. 4), во 1838 г., потоа во средината на XIX век како и бакрорезот од 1851 година²¹.

Присуството на графика на Портаитиса во Прилеп бездруго има слична историска позадина како онаа во Москва. Претпоставуваме дека таа е донесена кон крајот на XVIII век или самиот почеток на XIX век од некое високо црковно лице од Пелагонија, од неговиот ацилак или некоја друга мисија на Атос²². Во прилог на расветлување на посетата на Света Гора во текот на XVII-XIX век од поклониците од Македонија, особено во Хиландарскиот манастир, како и за гостите поклоници кои доаѓале таму по посета на другите големи манастири, меѓу кои и од Иверскиот манастир подетално ни соопштува Ѓ. Поп Атанасов²³. Графиката е избрана за "благослов" од Ивиронскиот манастир, најмногу заради верувањето во моќта на иконата.

Втората графика од Ивирон исто така е еден извонреден примерок на ран бакрорез изработен за овој манастир во Венеција (сл. б), поточно за скитот на Св. Јован Претеча што е основан во 1730 година, интересна е и по тоа што некои делови од композицијата се нагласени со рачно темперно боење во густа теракотна нијанса. Тематскиот избор на книжната икона е направен за да се нагласи чистотата на анахоретскиот живот - следење на аскетот,

²¹ За графиките со Богородица Портаитиса види: *Гравюра Греческоја мира в московских собраниях*, 21, (кат. 30), 23 (кат. 36 и кат. 37).

²² Во прилог на тоа би можел да биде и податокот што го наведува Б. Бабиќ за посетата на едно прилепско семејство на Ивиронскиот манастир. Во еден црковен mineј од 1793 година постои портрет на четири членото семејство на Хаџи Јоан од Прилеп насликан од непознат зограф. За жал, Бабиќ не го наведува изворот на овој важен податок, сп. Б. Бабиќ, *Прилеп и прилепско низ историјата*, Кн. 1, Прилеп 1971, 187

²³ Авторот го разгледува поменикот од парусиски тип што почнал да се бележи од 1764 г., за време на Хиландарскиот игумен Макарие, па сè до 1818 г. Во него се регистрирани имињата на поклониците од Прилеп, Битола, Струмица, Штип, Велес, Охрид како и од други места во Македонија, види: Ѓ. Поп Атанасов, *Поклоници од Македонија во Хиландарскиот манастир (XVII-XIX век)*, in Годишник на Софиискиот универзитет "Св. Климент Охридски", Център за славяно-византијски проучвания "Иван Дуйчев", (Международна научна конференция манастирската култура на Балканите) Том 94 (13), София 2006, 187-189.

сл. 5. Богородица Портаитиса, 1838, бакрорез, непознат гравер, Москва

пророкот, подобниот ангел Јован и неговата девственост. Овој светител кој е патрон и на Ивиронскиот скит во уметноста е еден од најчесто претставуваните ликови²⁴.

Но да се вратиме на графиката, во нејзиното централното поле врамено со вегетабилен орнамент е претставен Св. Јован Крстител во цел раст со раширени крилја и со смирен сериозен лик вперен кон гледачот, тој е ангел од пустињата, но без усечената глава и дрвото со секира кои се во контекст на (Матеј 3, 2). Пророкот е облечен во мелот и наметка што се спушта од левото раме и фатена на појасот. Десната рака му е крената во знак на благослов, а со левата рака држи долг крст со извиен свиток. Во подножјето на заднина е изведен пејзаж со река - асоцира на реката Јордан и крштевањето. На работ под фигурата е испишана грчката сигнатурата на светителот. Над светителовата фигура во правоаголно поле минуциозно е илустрирана Гозбата кај Ирод (Антипа). Од горе лево па надолу се низат шест сцени од земниот живот на Јован сигнирани на грчки јазик²⁵. Во првата епизо-

²⁴ М. Татић-Ђурић, *Икона Јована Крилатиоџ из Дечана*, Зборник Народног Музеја, VII, Београд 1973, 41, заб. 12.

²⁵ Поради избледеноста на натписите и оштетувањата тие се превземени од атоскиот примерок.

сл. 6. Св. Јован Претеча со житие, 1793, бакрорез, непознат, гравер, Венеција

да "Захариј би заклан" - претставена е чесна трпеза со балдахин и воин со копје кој се подготвува да го прободат клекнатиот пророк Захариј. Следи сцената на "Благовештението на Захарија" - пред ниша со тимпан стои ангелот, а од спротива стои вчудоневидениот Захарија. Третата епизода ја прикажува "Прегратката на Елисавета" - имено срдечната прегратка меѓу Захариј и Јосиф и средбата на Елисавета и Богородица, а во заднината се гледа архитектура. Четвртата сцена го илустрира "Раѓањето на Претеча", потоа следи "Бегството на Елисавета во пустињата" - каде е претставена мајката со синот в раце, засолнета во пештера и војникот што им се приближува. Сосем долу е епизодата "Ангелот го води Претеча во пустињата" - Јован е мало момче, ангелот го допира по главата и го води. Десно од оваа сцена во правоаголно поле е претставен скитот на Св. Јован Претеча со црквата на средина, а на околу се малите келии. Од горе десно надолу се низат уште шест сцени. Првата е "Наоѓање на главата на Претеча" - централно на диск на света трпеза е главата на светителот, од страна стојат две групи на мажи. Потоа следи сцената "Глас викаше во пустината" - Јован е облечен во кожа од камила и стои исправен меѓу јудејците и садукееите, од неговата десна страна е седнат возрасен маж. Долу е сцената со "Христовото Крштевање" - на средина во

реката Јордан стои Христос надвишен од Бог Отец во облак кој го благословува, од лева страна приоѓа св. Јован и го крштева, десно е група од ангели. Наредната епизода е "Агнец Божји" (Јован 1, 29) - во позадината се планини десно стои Јован, а од левата страна му приоѓаат тројца апостоли. Предпоследната сцена ја илустрира епизодата кога "Претеча го осудува Ирод" - од десната страна седат Ирод и Иродијада на тронове со царски инсигнии, а пред нив стои светителот. Последната сцена, сосем долу е "Усекувањето на Претеча" - Јован е на колена, над него стои војник со меч во едната рака и со неговата глава во другата и ја подава на Иродијада. Под долната бордура на графиката во два реда е ктиторскиот натпис на грчки јазик, но доста оштетен. Меѓу тоа според Атоскиот примерок дознаваме дека: "Оваа икона беше изгравирани на бакар со помош на многу ѱочииуваниоѱ јереј гѱсѱодин Парѱениј и негѱовиоѱ ѱо-раѓање браѱѱ монахоѱ Пасиј, родум од осѱировоѱ Закинѱос, ѱечайшена е на нивна сметѱка за оѱѱѱѱо добро на ѱравославниѱте верници во гѱдинаѱѱа 1793, месец сѱѱѱември"²⁶. Двајцата браќа од Закинтос во истата година во месец декември, повторно во Венеција нарачале бакрорез со претстава на св. Никола со сцени од неговото житије²⁷. Во графичката уметност името на Партениј од Закинтос е одамна познато, но првенствено како гравер кој во периодот меѓу 1804-1820 година изработил преку 16 дела во скитот на Ивиронскиот манастир, а неговите дела се надалеку распространети²⁸. Венецијанскиот бакрорез со св. Јован Претеча со сцени од неговото житие и скитот, послужил за предлошка на други дела, но со многу послаби ликовни и технички резултати, тука мислиме на книжната икона од првата четвртина на XIX век, каде анонимниот светогорски гравер ја следи целата концепција и житијната содржина, единствено изоставајќи го полето со панорамата на скитот²⁹.

²⁶ D. Papastratos, нав. дело, 429

²⁷ Истата, 276

²⁸ Истата, 88; ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ ΣΙΜΩΝΟΠΕΤΡΙΤΗΣ, ΑΓΙΟΡΕΙΤΕΣ ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΟΙ, in ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΙΚΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΗΜΕΡΙΔΑΣ, ΜΟΥΣΕΙΟ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ, Θεσσαλονίκη 1999, 61; Дела на Партениј од Закинтос се среќаваат во светогорските манастири, кај нас во Прилеп (од фондот на црквата Благовештение), во црквата Св. Ѓорѓи, с. Зашле и во Бугарија.

²⁹ Примерок од овој рачно боен бакрорез се чува во Синајскиот манастир Св. Катерина. D. Papastratos, нав. дело, 253-254.

Ивиронските книжни икони во Прилепската колекција кои беа предмет на нашите белешки претставуваат сведоштво за феноменот и моќта на графичката уметност во XVIII и XIX век. Тие говорат за истрајноста на

светогорските манастири да ги негуваат и рапростануваат своите култови, да испраќаат "благослови", но и за православните цркви кои срдечно ги примале.

Jasmina Čokrevska-Filip

NOTES ON THE OLDEST PRINTS FROM THE MONASTERY OF IVIRON IN THE PRILEP COLLECTION

The author gives a short review about two paper icons discovered at the church of the Holy Annunciation in Prilep that now are kept in the National Institute for Protection & Museum of the city. These two graphic prints represent the oldest paper icons made for the Athonite monastery of Iviron.

The first copper print depicts the miraculous icon of the Holy Virgin Portaïtissa (the gate-keeper) of Iviron-executed and printed on Mount Athos in 1779, at the expense of the prior of the monastery Abram. The print has not been listed in the well-known catalogues of Athonite prints, but has been registered in the collection of Greek prints in Moscow. Later in the 19th century this rare print became an inspiration for other works that render the palladium icon, for example the print housed in the P. Panov collection in Sophia, Bulgaria. However, this print was not used for the familiar etching executed for the Monastery of St. John at Bigor in Macedonia.

The second paper icon although heavily torn is an unique example of a print accomplished in Venice for the Monastery of Iviron, namely for the monastery

skete of St. John the Forerunner. The paper icon is also interesting because it is hand coloured with thick strokes of terracotta hue tempera. The etching portraying St. John the Forerunner with his vita and the skete of Iviron was commissioned in Venice and paid by the blood - brothers the priest Parthenios and the monk Païsios from the island of Zakynthos in 1793, by an unknown engraver. The priest Parthenios of Zakynthos who assisted in the expense of the print is himself a well-known engraver. He is credited for over 16 etchings accomplished in the period from 1804-1820 in the skete of St. John Forerunner at Iviron, that have been distributed through out the Orthodox lands.

The presence of these two paper icons that were "blessings from Mount Athos and the Monastery of Iviron" are testimony of the phenomenon of the graphic arts and the spreading and veneration of miracle-working icons. Furthermore offers proof of the close bondage between Athos and the Orthodox believers in Macedonia during the Ottoman period.

сл. 1. Богородица Портaitиса, 1779 г., бакрорез, непознат гравер, Света Гора (Музеј Прилеп)

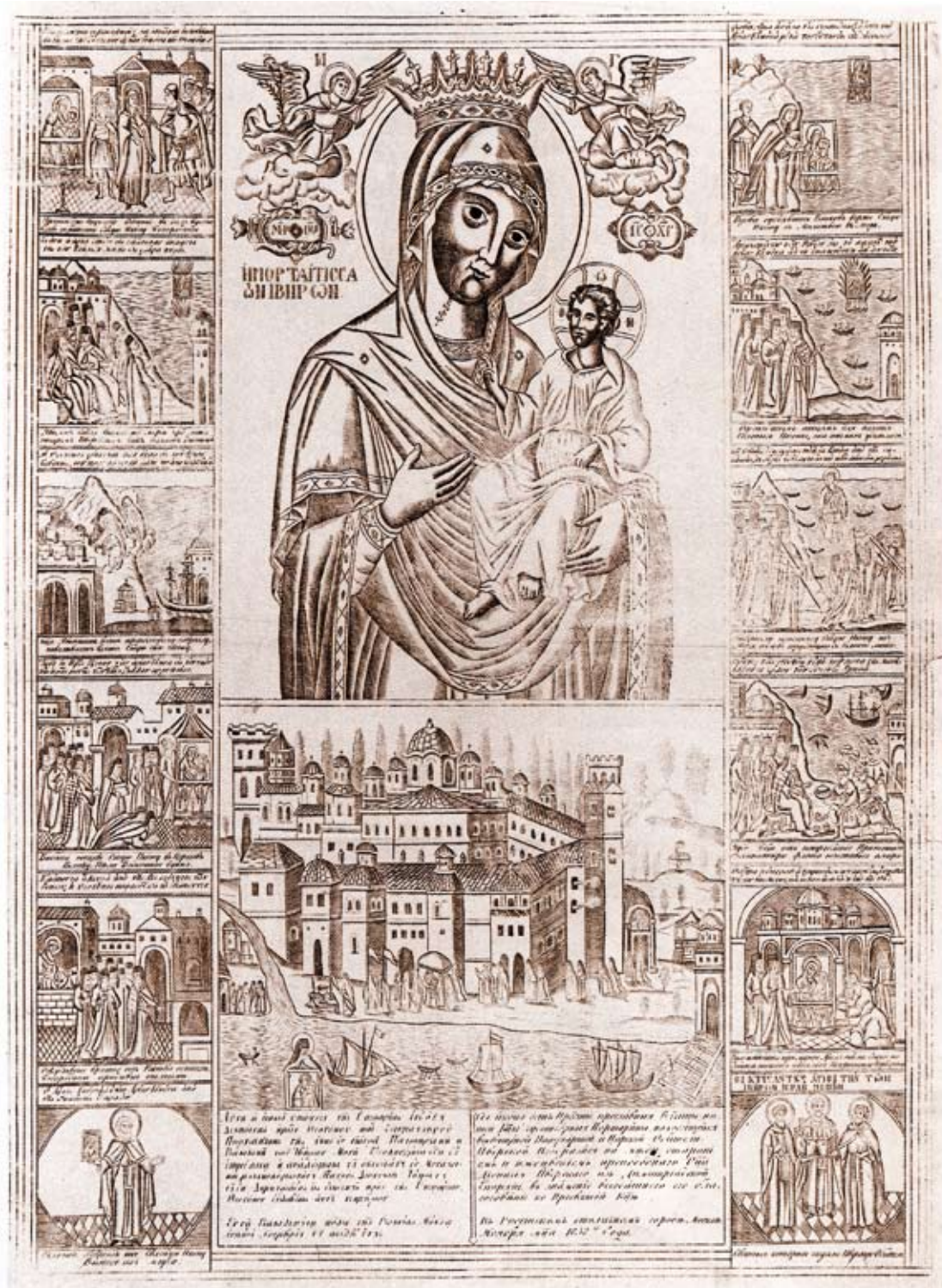
сл. 2. Богородица Портаитиса, 1805, бакрорез, Магдебург (според Д. Папастратос)

сл. 3. Богородица Ивиронска, четврта деценија на XIX век, бакрорез, непознат гравер, Бигорски манастир (Музеј на Македонија)

сл. 4. Богородица Портаитиса, XIX век, бакрорез, непознат гравер, Света Гора (колекцијата П. Панов во Софија)

сл. 5. Богородица Портаитиса, 1838, бакрорез, непознат гравер, Москва

сл. 6. Св.Јован Претеча со житие, 1793, бакорез, непознат, гравер, Венеција